

preödipális időszak, a tárgykapcsolatok, a szubjektum, a nárcisztikus és border-line patológiák kérdései kerültek előtérbe, bár a „klasszikus” kérdések rejtetten továbbra is jelen vannak az analitikus diskurzus „réseiben”, repedéseiben. Kakuk Péter dolgozata Michel Foucault pszichoanalízis-kritikájának jellegzetességeit vizsgálja a szerző három műve alapján.

A folyóirat két előadást közöl a Ferenczi Sándor Egyesület 2000 februárjában rendezett, *Elveszett gyerekkor* című nemzetközi konferenciáján elhangzottakból; mindkettő az irodalomtörténet és a pszichoanalízis határterületén mozog. Nemes Livia az elveszett gyerekkor traumáját vizsgálja Radnóti Miklós önéletrajzi ihletésű szépprózájában, az *Ikkrek havában*. Valachi Anna József Attila, Etelka és Jolán eltérő árvaságkompenzáló stratégiáit elemzi.

A *Műhely* rovatban Lénárd Kata és Tényi Tamás klinikai tapasztalatokon alapuló tanulmánya Ferenczi kései írásaiból és az azokban körvonalazódó interszubjektív énfelfogásból kiindulva mutat rá az anya-gyerek kapcsolat interszubjektív jellegére és a szülő félreértelmező gesztusainak lehetséges következményeire. Bede Nóra a traumatikus múlt újraolvasásának, új narratív keretbe helyezésének jelentőségéről ír a zsidó identitással kapcsolatban, Holocaust-túlélők és leszármazottaik elbeszélésének elemzésén keresztül.

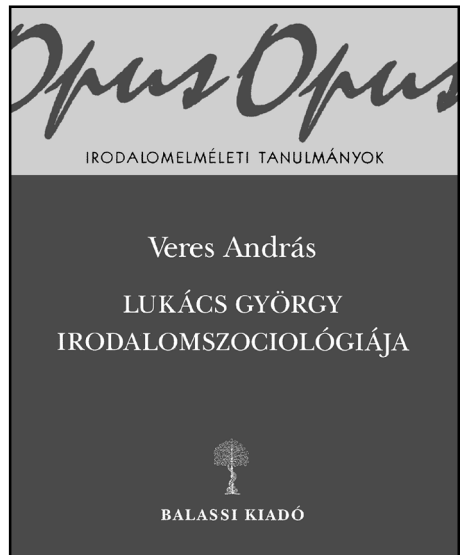
A folyóirat *Archívum* rovata Szirmayné Pulszky Henriette eredetileg német nyelven írott *Lángész, patológia, kultúrtörténet* című könyvéből közöl két részletet, melyek a pszichoanalízis 1930-as évekbeli laikus recepciójának érdekes dokumentumai. (2001/2–3.)

B. A.

Veres András: Lukács György irodalomszociológiája

Lukács György munkásságáról gazdag magyar és idegen nyelvű szakirodalom található. *Veres András* könyve egy eddig nem elemzett, elhanyagolt témakör kimunkálásával járul hozzá ehhez a szakirodalomhoz. A szerző azt vizsgálja, hogyan alakult és mit nyújtott a kortársaknak Lukács irodalomszociológiája.

A rövid könyv két nagyobb részből áll. Előbb a *Korszakok és irányváltások Lukács György pályáján* című fejezetben röviden áttekinti Lukács életét és munkásságát; közelebbi, főként pedig filozófiai sorsfordulóit. Ezt követi három fejezet, melyekben az *irodalomszociológus* Lukács György életművét tárgyalja a szerző. Előbb arról olvashatunk, amit premarxista korszakában alkotott, aztán egy *közbevetés*-ben arról, hogy milyen összefüggések fedezhetők fel szociológiai és történelemfilozófiai szempontjai között,

végül pedig a marxista Lukács irodalomértelmezése a tárgy.

Ezeket a fejezeteket azonban megelőzi egy, néhány rövid bekezdésből álló fejtegetés, amelyben a szerző a „maga mentségéért” arra válaszol igennel, hogy „Beszélhe-

tünk-e Lukács György esetében irodalom-szociológiáról?”. Egyetértek Veres igenjével, és meggyőzőnek tartom azt a koncepciót is, amit kidolgozott. Eszerint pályája kezdetén – főként G. Simmel hatására – Lukács megpróbálta összeegyeztetni a szociológia és a filozófia látásmódját. Később, az 1910-es években elfordult a szociológiától, még később pedig, marxistaként „felemás módon” talált vissza hozzá.

Persze a kételkedő olvasóban megszólalhat a rendszerező tudománytörténész: „eszerint Lukács szociológus (is) volt”? Azt válaszolnám az ilyen kétkedőnek: gondolja át – miként Veres tette – történefilozófia és szociológia összefüggéseit, és vegye figyelembe Lukács hatását a 20. századi szociológiában. Ez a hatás főként a *Történelem és osztályöntudat*-nak köszönhető, amelynek téziseihez és szempontjaihoz közvetlenül és közvetve sokan kapcsolódtak s kapcsolódnak ma is. A közvetítést főként a frankfurti iskola tagjai végezték. Az eldologiasodás, a társadalomtörténet és a modernség összefüggéseiről szóló fejtegetésekben Adorno, Horkheimer, Marcuse, majd pedig Habermas egy új elméletet fedeztek fel. Ez az elmélet (a freudizmussal együtt) értelmezhetővé tette számukra a szükségletek manipulációját, a hamis tudat keletkezését, a kultúr-ipar és a tömegkultúra társadalomalakító hatásait. Vagyis mindazt, ami a „nyugati marxizmus” kritikai elméletének tárgya lett, s vált népszerűvé főként az 1960-as években.

Lukács azt tartotta, hogy a nagy irodalom és művészet nem más, mint az emberiség öntudata, önmegismerése, a társadalmi célok és feladatok felfedezése. Márpedig a polgári társadalom és a kapitalizmus eltorzítja a nagy kulturális objektivációkat, és szembeáll a művészet hivatásával. A filozófia, a tudomány, a művészetek és az irodalom elemzősekor ebből, az egészre, a totalításra vonatkozó gondolatból kell kiindulni. Elméletének így lett középponti kategóriája a „totalítás”.

Veres helyesen írja: „Marxizmus és totalitás egyet jelentett Lukács számára, s élete végéig kitartott amellett, hogy a totalitást szükségképpen kénytelen nélkülözni a diszciplínákra szakadt polgári tudomány” (78. o.).

1919 után Lukács úgy látta, hogy Marx munkássága a társadalomtudományok „kopernikuszi fordulatát” hozta, s ettől kezdve a „polgári tudomány” tévúton jár. Így aztán Lukács azért sem végzett „szociológiai kutatásokat”, mert a szociológiát is polgári tudománynak tartotta. Ő nem fogadta el azokat a kompromisszumokat, amelyeket túlnyomó többségünk a 60-as évektől elfogadott. Az ő marxizmusát nem kellett, de nem is lehetett kiegészíteni azzal, amit a „polgári társadalomtudomány” kínált. (Elvei azért nem süketítették meg. Meghallotta és kifejezte „az idők szavát”, még a szociológiáról is. Így juthatott 1968 után a következőhöz hasonló furcsa következtetésekre: „Önálló szociológiai tudomány nem létezik – a szociológia a valóság igazi átfogó közgazdaságtani kutatásának egyik aspektusa... azt viszont hangsúlyozni szeretném, hogy bár tagadom az önálló szociológia létét, a szociológiai kutatásokat viszont messzemenően helyeslem.” – (Ld: *Lukács György a futurologiáról*. – Valóság, 1971/11. sz. 18. o.)

Életműve cáfolja ezt a következtetést is. Ő sosem végzett olvasókról vagy írókról „szociológiai kutatásokat”, mégis nagy hatása lett elemzéseinek, melyek társadalom és irodalom összefüggéseiről szóltak. Csakhogy ezek a hatások az utóbbi negyedszázadban fogyatkozni kezdtek. Az újabb filozófus- és szociológus-hallgatókat nem érdekli Lukács. Veres András könyvét sokmindennel lehetne kiegészíteni (például a realizmus-elmélet tudás-szociológiai elemzésével), de méltánylandó érdeme az, hogy a korszellem ellenében szól az irodalom-szociológus Lukácsról. (*Balassi Kiadó*, Budapest, 2000)

Somlai Péter

a szociol. tud. doktora, egyetemi tanár (ELTE)